

Różnicowanie zaburzeń zachowania u psów

lek. wet. Jolanta Łapińska :
zoopsycholog, behaviorysta

Kluczowe znaczenie w efektywnej terapii mają prawidłowa klasyfikacja zaburzenia i dobranie odpowiednich metod postępowania. Ważne jest także rozróżnienie zaburzenia zachowania od zachowań naturalnych, lecz niepożądanych przez opiekuna psa.

Sformułowanie „zaburzenia zachowania” u psów bywa niejednokrotnie nadużywane. Opiekunowie psów często określają tym terminem swoje problemy z zachowaniem psa. Jednak w większości zgłaszanych przypadków mamy do czynienia z kłopotami wychowawczymi czy trudnościami adaptacyjnymi psów, a nie z zaburzeniami zachowania jako takimi.

Przykładami kłopotów wychowawczych mogą być między innymi: ciągnięcie na smyczy, gryzienie przedmiotów czy brak reakcji psa na zawołanie opiekuna, a także ucieczki na spacerach. Źródłem tych kłopotów nie są zaburzenia zachowania psa, ale niewłaściwe postępowanie i brak odpowiedniej wiedzy ich opiekunów. W tym przypadku rozwiązaniem problemu jest nauczenie opiekuna

właściwego postępowania wobec psa oraz stworzenia psu odpowiednich warunków życia, co ma znaczący wpływ na jego zachowanie. Kluczowe w takiej sytuacji może być skorzystanie z pomocy nie tylko trenera psów, ale także zoopsychologa. Kompleksowe potraktowanie sprawy, czyli spotkanie z zoopsychologiem/behaviorystą, który wyjaśni zasady postępowania i komunikacji z psem wraz z jednoczesnym kursem szkolenia psa pod okiem trenera, zwiększa szanse na wyeliminowanie kłopotów wychowawczych oraz, co jest najważniejsze, na zbudowanie harmonijnej, opartej o wzajemne zrozumienie i zaufanie relacji człowieka z psem. Przeprowadzenie wyłącznie cyklu szkolenia psa, bez poprawy zachowania opiekuna, jest niepełne i nieskuteczne, bo, pro-

blemy wychowawcze z psem najczęściej powracają.

Problemy z zachowaniem, z jakimi spotykamy się u psów, można podzielić na cztery grupy:

1. Zachowania normalne, charakterystyczne dla gatunku, a niepożądane przez opiekuna.
2. Nadmierne nasilone zachowania normalne.
3. Brak lub ograniczenie zachowań normalnych.
4. Zachowania anormalne, nietypowe, wykraczające poza etogram, czyli zbiór zachowań charakterystycznych dla danego gatunku lub występujące w niewłaściwym kontekście.

Przykładem zachowania normalnego, charakterystycznego dla gatunku psa, na które może się skarżyć jego opiekun jest np. jest wacanie, a nawet lizanie moczu pozostawionego przez innego osobnika. Jest to naturalne zachowanie, które nie powinno być blokowane, mimo niechęci opiekuna psa. Do drugiej grupy problemów można zaliczyć np. nadmierne kopanie dołów w ogrodzie, które jest także naturalnym zachowaniem psa, a jego nasilenie może być spowodowane np. nudą wynikającą z samotnego przebywania w ogrodzie czy brakiem wystarczającej stymulacji środowiskowej.

Anoreksja z kolei zalicza się do upośledzonych zachowań normalnych. Do grupy zachowań anormalnych, wykraczających poza etogram (zbiór zachowań charakterystycznych dla gatunku), należy np. spaczony apetyt czyli zjadanie rzeczy niejadalnych, np. zjadanie plastikowych zabawek, połykanie kamieni czy zjadanie własnych odchodów.

Kluczowe znaczenie w efektywnej terapii mają prawidłowa klasyfikacja zaburzenia i dobranie odpowiednich metod postępowania. Należy pamiętać, że terapii poddaje się zachowania nadmierne, upośledzone i nietypowe, czyli anormalne. Nie powinno się natomiast próbować eliminować zachowań naturalnych, charakterystycznych dla gatunku, a nieakceptowanych przez opiekuna. W takich przypadkach dąży się do ukierunkowywania tych zachowań w taki sposób, aby zmniejszyć

ich uciążliwość dla domowników. Nie powinno się natomiast próbować ich całkowicie eliminować, ponieważ jest to działaniem wbrew dobrostanowi zwierzęcia.

Powody zmian zachowania

Zmiany zachowania mogą być spowodowane przyczynami zdrowotnymi, co także trzeba uwzględnić w diagnostyce różnicowej. Dlatego warto jest przeprowadzać testy i próby terapeutyczne w celu wykluczenia chorobowego podłoża tych zmian. Dopiero po wykluczeniu podłoża somatycznego można analizować dany przypadek pod kątem behawioralnym.

Potencjalną przyczyną agresji, szczególnie występującej nagle u psa, który nie był wcześniej agresywny, mogą być: ból, a także upośledzenie wzroku albo słuchu, zaburzenia czynności tarczycy, choroba Cushinga, cukrzyca czy padaczka. W przypadku brudzenia w domu u psa, który prawidłowo był nauczony załatwiania się na dworze, należy wykluczyć występowanie: moczówki prostej, choroby wątroby, nerek i dróg moczowych oraz cukrzycy. Zmiany zachowania starszych psów mogą wiązać się z utratą wzroku lub słuchu, chorobami układu ruchu, a także z zespołem zaburzeń poznawczych i związaną z nim demencją.

Jednym z najczęściej występujących źródeł problemów behawioralnych może być niemożność realizacji przez psa naturalnych zachowań charakterystycznych dla gatunku. Przykładem takiej sytuacji może być brak swobodnego ruchu, bez smyczy oraz kontaktów społecznych z innymi psami, co jest jedną z częściej występujących przyczyn agresji wobec psów. Nieodpowiedni sposób żywienia i brak naturalnych gryzaków umożliwiających żucie może być przyczyną gryzienia różnych przedmiotów. Realizacja naturalnych zachowań jest kluczowa dla prawidłowego rozwoju i zachowania zdrowia psychicznego i fizycznego każdego osobnika. Dlatego warunkiem koniecznym posiadania zrównoważonego i zdrowego psychicznie psa jest umożliwienie mu zachowywania się w sposób typowy dla jego gatunku.

Dopiero po wykluczeniu podłoża

somatycznego jako źródła zaburzenia oraz zabezpieczenia odpowiednich warunków bytowych, umożliwiających naturalne zachowania specyficzne dla gatunku, rozważa się dany przypadek pod kątem występowania zaburzeń zachowania, czyli behawioralnych.

Zaburzenia behawioralne mogą występować na tle nerwicowym i podobnie jak u ludzi związane są ze sferą emocjonalną. Zwykle wiążą się one także z wcześniejszymi doświadczeniami danego osobnika. Do tej grupy zaburzeń zalicza się: lęk, agresję, zachowania stereotypowe, depresję.

Lęk

Lęk, zgodnie z definicją, to negatywny stan emocjonalny związany z antycypacją nadchodzącego z zewnątrz lub z wewnątrz organizmu niebezpieczeństwa, objawiający się jako uczucie niepokoju, napięcia i zagrożenia. Lęk staje się patologiczny, gdy dominuje u danego osobnika i nie pozwala na swobodę zachowania.

Przyczynami lęku u psa, poza genetycznymi, mogą być braki socjalizacyjne w okresie szczenięcym. Występują one szczególnie często u psów pochodzących z pseudohodowli i hodowli kojcowych. W takich hodowlach szczenięta żyją bez kontaktu ze światem zewnętrznym, w stanie tzw. deprivacji sensorycznej, czyli pozbawione kontaktu z różnorodnymi bodźcami, co upośledza tworzenie się połączeń nerwowych w mózgu, a to powoduje lękliwość w późniejszym życiu. Potencjalnymi przyczynami lęku u psa mogą być traumatyczne przeżycia, np. nieprzyjemne i stresujące zabiegi w gabinecie weterynaryjnym, skutkujące lękiem przed kolejną wizytą u lekarza weterynarii.

Innym rodzajem lęku jest tzw. zespół lęku separacyjnego, polegający na braku adaptacji psa do samotnego przebywania w domu. Objawia się to niszczaniem, załatwianiem się w domu czy wyciem i szczeniem podczas nieobecności domowników. Zespół ten może być spowodowany lękiem przed izolacją lub nadmiernym przywiązaniem emocjonalnym psa do opiekuna. ▶

OZNAKI ZABURZEŃ KOMPULSYWNYCH	DIAGNOSTYKA RÓŻNICOWA	TESTY DIAGNOSTYCZNE/PRÓBY TERAPEUTYCZNE
PICA, wylizywanie, ssanie, połykanie, gryzienie, łapanie much	Zaburzenia żołądkowo – jelitowe, choroby pp, nietolerancja pokarmowa	Testy stosowane w zaburzeniach żołądkowo jelitowych i nietolerancji pokarmowej
Polifagia, polidypsja, poliuria	Schorzenia urologiczne, wątroby, układu hormonalnego	Badania krwi, moczu, poziomu hormonów, test pozbawiania (deprywacji) wody
Samouszkodzenia: obgryzanie pazurów, ssanie boku i łańdu kolanowego, ziarniak spowodowany wylizywaniem, nadmierne wylizywanie, gryzienie ogona	Atopowe zapalenie skóry, nadwrażliwość na tle bakteryjnym lub pasożytniczym, alergja pokarmowa, infekcja, neuropatie, ból	Testy dermatologiczne, ocena skuteczności terapeutycznej zastosowanych leków
Wirowanie, łapanie much, krążenie po stałej trasie, polowanie na cienie,	Napady padaczkowe, neuropatie	Testy neurologiczne, rezonans magnetyczny, badanie płynu mózgowo-rdzeniowego, ocena skuteczności działania leków przeciwpadaczkowych

Tab. 1. Przykład diagnostyki różnicowej w przypadku zaburzeń obsesyjno-kompulsywnych

➤ Osobną grupę stanowią fobie dźwiękowe. Badania wskazują, że około 60% psów cierpi na nadwrażliwość dźwiękową, która może pod wpływem silnego bodźca rozwinąć się w fobię, czyli bardzo silny, uporczywy lęk. Często fobia ujawnia się w czasie sylwestrowych pokazów fajerwerków czy podczas burzy.

Agresja

Wg definicji agresja to określenie zachowania ukierunkowanego i intencjonalnego na zewnątrz lub mającego na celu spowodowanie szkody fizycznej lub psychicznej.

Podstawą prawidłowej oceny agresji jest umiejętność odróżniania komunikatywnych zachowań agresywnych od samej agresji. Zachowania agresywne to np.: pokazywanie zębów, warczenie czy kłapanie zębami. Zachowania agresywne są zachowaniami komunikacyjnymi i mają na celu unikanie walki, pogryzień i agresji jako takiej. Umiejętność różnicowania zachowań agresywnych od agresji jest kluczowa do prawidłowej oceny sytuacji.

Ludzie boją się pokazywania zębów i warczenia u psów, dlatego nie pozwalają im na prezentację takich zachowań. Tymczasem uniemożliwienie psu stosowania komunikacji agresywnej prowadzi do rzeczywistej agresji, czyli ataku i pogryzienia.

Należy pamiętać, że agresja jest stanem emocjonalnym, związanym z dużym pobudzeniem i w jej przypadku praca polega na zmianie emocji, a nie na blokowaniu danego zachowania.

W zależności od kontekstu agresja może być zachowaniem normalnym, przewidywalnym, możliwym do opanowania i unikania, ale także stanem patologicznym, który charakteryzuje się brakiem przewidywalności, nadmierną intensywnością i trudnościami w opanowaniu.

Postępowanie w przypadku agresji jest uzależnione od jej nasilenia i przewidywalności. Kluczowe jest określenie, czy ataki występują w konkretnych sytuacjach, czy są poprzedzone zagrożeniem, a także siły i rodzaju ugryzienia oraz stopnia pobudzenia psa. Są to kluczowe dane potrzebne do oceny poziomu stwarzanego przez niego zagrożenia, a także do określenia jego umiejętności samokontroli oraz możliwości kontroli psa przez jego opiekuna.

Zaburzenia obsesyjno-kompulsywne

Inną grupą zaburzeń zachowania u psów są zaburzenia obsesyjno-kompulsywne (OCD), które dzielą się na trzy grupy:

1. Stereotypie – cykliczne powtarzanie mało zróżnicowanej sekwencji

ruchu, pozbawione widocznego celu, np. skakanie w taki sam sposób u psa przywiązanego na łańcuchu do budy.

2. Zachowania próżniowe – PICA (zjedanie rzeczy niejadalnych).
3. Zachowania konfliktowe – nadmierne wylizywanie, ssanie lub wygryzanie ciała prowadzące do samouszkodzenia.

Główną przyczyną OCD jest brak równowagi neurotransmiterów w mózgu, który może być spowodowany np. przewlekłym stresem, bólem, brakiem możliwości realizowania naturalnych potrzeb.

Podsumowanie

Modyfikacja zachowań psa jest procesem złożonym i długotrwałym. Wymaga odpowiedniej wiedzy z zakresu etologii, behawioru, fizjologii i metod szkolenia psów, która umożliwi przede wszystkim odkrycie przyczyny danego zachowania i dobór odpowiedniej metody postępowania. Dlatego tak ważna jest w każdym przypadku współpraca lekarza weterynarii z zoopsychologiem/behawiorystą oraz szkoleniowcem. Należy także pamiętać o konieczności modyfikacji zachowania opiekuna psa i wszystkich domowników, ponieważ bez tego elementu skuteczność terapii jest ograniczona. □